

PRIMORSKI GOSPODAR

List za povspesevanje kmetijstva v slovenskem Primorju

Ureduje *Dominko Viljem*, ravnatelj slovenske kmetijske šole v Gorici v p.

Izdaja „Goriško kmetijsko društvo“.

Štev. 23. Gorici, dne 15. decembra 1913. Tečaj IX.

Obseg: 1. Kaj naj bi storili pridelovalci špargljev to zimo; 2. O boleznih in škodljivcih solate; 3. Pod kakimi pogoji oddaja c. kr. deželna bramba tovarna živinčeta v zasebno rabo (Nadaljevanje); 4. Gospodarske drobtinice; 5. Poročila; 6. Društvene vesti; 7. Na novo priglašeni za pristop »Gor. kmet. društvu«.

Kaj naj bi storili naši pridelovalci špargljev to zimo.

Že leta 1905. pisal sem ravno v »Prim. Gospodarju« obširni članek o pridelovanju špargljev pri nas, na Goriškem in sicer v 9. in 10. številki. Takrat že sem kar naravnost zabavljaj čez kvaliteto špargljev, katera je ravno vzrok, da se isti prodajajo preveč po ceni. V dokaz, da je to resnično, navedel sem sledeče: »Ko je bila na Slapu pri Vipavi še deželna vinarska in sadjarska šola, razpolagala je ona čez precej velik špargeljnov nasad ali špargero. Ta špargera bila je napravljena in obdelavana po novem, to je, po načinu umnega zelenjadarstva. Vsako drugo leto napravili smo z učenci poučen izlet na Goriško. Bilo je leta 1877. ali 78., ko smo podvzeli tudi tak izlet in pred odpotovanjem izročil sem vrtnarju več naročitev na špargeljne, kateri so se naročili iz Celovca, Gradca in Dunaja. Kilo se je prodajal takrat po 1 gld. in vendar ni bilo mogoče toliko špargeljnov odposlati, kolikor je bilo naročenih. Dospevši v Gorico, podali smo se na zelenjadni trg, na katerem je bilo špargljev na izobilje. Tu se je prodajal pa komaj po 30, da celo po 25 krajcarjev«.

K temu naj dodam še to, kar sem takrat tudi v onem članku navedel, namreč to, da smo prodajali ravno v onem času slapenske šparglje kilogram celo po dva goldinarja. Šparglje smo pošiljali takrat večkratnemu milijonarju, največ-

jemu ruskemu lastniku petrolejskih vrelcev v Batumu, g. Nobel-u, bivajočemu v Stokholmu.

Takrat sem pisal, da tiči vzrok tako nizki ceni goriških špargljev prvič v tem, da so šparglji predrobni, v drugič pa v tem, da se šparglji napačno pridelujejo, osobito pa napačno ubledevajo.

Takratni urednik »Prim. Gosp.« je pripomnil h prvi tukajšnji opazki, da imajo na Goriškem že mnogo pomeni nasvetovanih vrst špargljev nasajenih. Potemtakem bi se dalo pač danes sklepati, da so se v teku teh 8 let vrste debelih špargljev še bolj zaplodile, radi česar mi ni treba toraj tega znova priporočati. Toda, kar se pridelovanja špargljev tiče, zdi se mi, da je ostalo še vedno pri tem, kakor je bilo svoječasno, kajti, kakor sem se prepričal lansko leto, ostalo je žalibog pri stari ceni špargljev. Vzrok tej ceni je pripisovati pač v prvi vrsti napačnemu obledovanju goriških špargljev, v drugi vrsti pa napačnemu načinu prodaje istih.

Vbledeva se šparglji na Goriškem na ta način, da se vsade že na špargere čim mogoče globoko. Takšno nasajanje ima namreč to dobro, da se porežejo ali poberejo šparglji lahko takoj, ko so pokazali glavico iz tal. Posledica takemu sajenju pa je, dasiravno se zadobe na ta način sicer lepi in debeli šparglji, da so pa pri takih špargljih samo glavice užitne, t. j. mehke in sladke, a ostali del ne. Ta je znabiti le do polovice užitni, morda pa še celo toliko ne, ker je pretrd in grenek in kot tak vsaj za sladojeda neužitni.

Nemci imenujejo take po goriškem načinu pridelane šparglje »Spargelspitzen«, ali po naše bi se reklo »špargljevi vršički«, nasprotno pa pravijo debelim in skoraj docela užitnim toraj skozinskozi mehkim in sladkim špargljem »Solospargel«, ali po naše bi se reklo »samski špargelj«. Ravno ta poslednji pa je oni, katerega so drago plačuje in katerega se izplača izvažati v daljne kraje, nasprotno pa ima prvi dokaj nizko lokalno ceno.

Vbledevanje špargljev s pomočjo globokega sajenja in s globokim izrezovanjem ali pobiranjem bi se moralo pri nas na Goriškem, kjer se pridelujejo šparglji v veliki meri, vendar že enkrat opustiti ter nadomestiti z drugim bolj primernim načinom. Sadili naj bi se šparglji plitvo, obledovali naj bi se pa

z nalašč v to svrho narejenimi pripravami in nikakor ne z globokim izrezavanjem iz tal. Takšne obledovalne priprave pa so: 1. vbledevalni glinasti lonci ali zvonci in 2. lesene vbledevalne cevi. Podoba 1. nam predstavlja obledovalni lonec ali zvonec, kakršen se uporablja posebno v nemških krajih.

Pod. 1.

On ima pač to dobro, da se z enim samim hkratu pokrije lahko več špargljev, ko so se prikazali iz zemlje. Sicer pa ima v primeri z obledovalnimi cevmi tako malo dobrega na sebi, da ni vreden priporočila. Pred vsem so ti zvonci dragi, kajti izpod 20 do 24 vinarjev jih gotovo noben lončar ne bo izdeloval. Potemtakem bi bilo treba že precej denara za količkan veliko špargero, če bi si hotelo omisliti primerno število takih zvoncev. Ti zvonci se pa tudi zelo lahko razbijejo, zato bi bilo treba izdati za nabavo novih zopet precej denarja.

Nadalje imajo vbledevalni lonci tudi to napako, da se mora vsak lonec pri vsakem odrezovanju špargljev vsakrat privzdigniti, da se uveri, je li pod loncem tak špargelj, da se ga spleča odrezati, ali ne.

Mnogo bolj priporočljive so na vsak način vbledevalne cevi, kakršne predstavlja podoba 2.

Pod. 2.

Te cevi so 25 do 30 cm dolge, ter imajo na vrhu zamašek ali pokrovec. Izdelujejo se iz 6 do 8 cm debelih vrbovih, topolovih ali pa jelševih vej tako-le: Veje se razžagajo na 25 do 30 cm dolge koščeke. Nato se pritrđi kos za kosom z vijakom mizarske mize prav trdno in vsak se po zrklu (streženu, svršu) prevrta. Za zvrtnje je treba seveda dovolj dolgih ter debelih svedrov, namreč: moznika, surnika in jarmnika ali kambnika. Tako prevrtane kose vej oziroma cevi, se šele končno olupí in prišpiči. Da bodo te cevi bolj trpežne, posuše naj se v senci in pomočijo potem prišpičeni konci v vroč katram.

Na kmetijski šoli grmski imajo še dandanes nekatere take že leta 1875—78 na Slapu narejene vbledilne cevke. Kako se napravi cevni zamašek, razvidno je iz podobe. Da se zamaški ne zgube, pritrđijo se lahko s kakšno vrvico k cevem ali pavčnikom. Če kdo vrbovih, topolovih ali pa jel-

šinih vej nima na razpolago, uporabi lahko 4voglata cevi, zbite iz prav tenkih jelovih, nalašč v to svrho razžaganih deščic. Takšno vbledilno cevko nam predstavlja podoba 3.

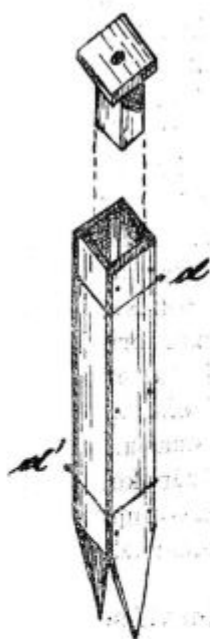

Fig. 3.

Črki d, d' na tej podobi predstavljati dve žični vezi, katerih namen je ojačiti vbledilno cevko, da se prehitro ne razsuje. Sicer se pa npravijo vbledilne cevke lahko tudi iz kake cene pločevine. G. Anton Globelnik, zelo marljiv pridelovalec špargljev v Bršlinu na Dolenskem, uporablja izključno le pločevinaste vbledilne cevke in zatrjuje, da se mu te cevke izplačujejo. Kako se imajo vbledilne cevke uporabljati, to bo vsakdo gotovo takoj razumel. Kadar pomoli namreč špargelj glavico iz tal, natakne ali povezne se obledilno cevko nanj in jo zamaši z zamaškom. Ko doseže špargelj zamašek oziroma ga privzdigne, se obledilna cevka sname in špargelj kvečem dva prsta globoko pod zemljo odreže. Cevka se natakne potem na drugi, ravno iz tal kukajoči debeli špargelj. Da bi se uporabljalo te cevke pri drobnih špargljih, to ne kaže, kajti to se izplača samo pri debelih in 20 cm dolgih špargljih. Le takšni šparglji so docela užitni in zaslužijo ime »Sološpargelj«. Le za kilogram takšnih špargljev se dobi 2 K. 40 v in tudi še več.

Naši pridelovalci špargljev naj ne zamude toraj te lepe prilike, marveč naj si napravijo še to zimo vbledilne cevke in jih uporabijo potem pri svojih špargljih prihodnjo pomlad. To bi bil prvi nujni korak, ki je neobhodno potreben, ako hočejo doseči naši goriški pridelovalci špargljev, za svoje lepe in debele šparglje takšne cene, kakršne ima izborno blago ali kakor se mu tudi pravi »delikatesno« in »primično blago«.

Na goriškem trgu bi takšne šparglje sicer tudi lahko spravili v denar, ali prav gotovo ne po takšni ceni, kakršno res takšni šparglji zaslužijo. Da bo pa mogoče doseči za te šparglje

tako ceno, kakršno se doseže za take šparglje na drugih trgih ukreniti bi se moralo to-le: Pridelovalci špargljev v Štandrežu v Šempetru itd. bi si morali ustanoviti skupno zadrugo in ta zadruga naj bi poslala svojega potnika — agenta v Ljubljano, Celovec, Gradec, na Dunaj itd. z vzorci sološparglja, ki nj bi ponudil ta pridelek trgovcem z delikatesami. S temi trgovci naj bi potovalec sklenil potem pogodbo in skrbel za to, da bi se jim šparglji redno dopoščljali.

To je ono drugo, kar smatram za potrebno, da naši pridelovalci špargljev še to zimo ukrenejo.

Uverjen sem sicer, da se vkljub, takorekoč na dlani ležeči veliki gospodarski koristi, prej ko ne, po stari navadi, od strant posameznikov prav nič ne ukrene. Po mojem mnenju bi bilo umestno, takorekoč neobhodno potrebno, da bi prevzel to akcijo kak goriški potovalni kmetijski učitelj ali pa celo goriška kmetijska šola. Uverjen sem, da bi bila nujna rešitev te naloge velikanskega pomena za povzdigo vrtnarstva oziroma dobičkonosnega pridelovanja špargljev na Goriškem. — R. Dolenc.

O boleznih in škodljivcih solate.

Pod rastlinsko boleznijo razumemo vsako izvanredno spremembo rastlin v njihovi zunanosti ali pa v njeni notranosti.

Vzroki rastlinskih bolezni so razni in sicer:

1. Neprimerna tla in lega teh, podnebje, preobila ali pa premala vlaga tal, pomanjkanje svetlobe in zraka, nepravilno oskrbovanje in kolobarjenje, zlasti pa pomanjkljivo okopavanje in pletev ter gnojenje, kakor tudi mehanično poškodovanje rastlin po naravnih silah ali pa po človeku;

2. rastlinski paraziti ali zajedalke, male rastline, katere se polotijo rastlinskih stebel, listja in ploda v obliki belih, črnih, rudečih, sivih in drugobarvnih peg, pikic ali prahu. Te rastline zajedalke, katerim pravimo glivice, srkajo sok rastlinam, na koje so se prirastle;

3. živalski škodljivci, kateri oglojajo rastlinske liste, plo-

dovje in razne druge dele, izpodjedajo korenine in, ki sploh rastline uničujejo na en ali drug način.

Posledice rastlinskih bolezni se pokazujejo v tem, da rastline hirajo, usihajo, gnijejo in končno poginejo.

Najhujše je, če imamo opraviti z glivičnimi boleznimi in sicer zato, ker se glivice strašno hitro razmnožujejo. Tudi pokončevanje jako drobnega, mnogoštevilnega mrčesa nam prizadeva čestokrat mnogo truda dela in težkoč.

Pri ugotavljanju rastlinskih bolezni je najvažnejše delo preiskovanje simptomov ali znakov bolezni, kajti po teh se da mnogokrat dognati vzrok bolezni.

Ker se v zadnjem času nekatere naše gospodinje pritožujejo, da jim gre pogostoma solata pod zlo, zato hočem navesti danes izključno le znake in poškodbe, ki jih povzročajo razne glivice in živalski škodljivci na solati. Istočasno hočem navesti tudi več ali manj preiskušena obrambena sredstva proti njim.

a) Ko napravijo mlade rastlinice par lističev, prikažejo se na njihovi spodnji strani glivice v obliki temnorjavih peg; listi se nagnejo k tloraju in pričnejo gniti. Ako je zemljišče samo na sebi prevlažno, ga je treba na kak način osušiti, ako stoje rastlinice pa preveč na gostem, jih je treba zredčiti.

b) Pri odrastlih rastlinah se opazijo na listih in listnih rebrih glivice v obliki belega plesnivca, v katerem se pokažejo kasneje komaj vidne črne pikice.

Zoper to bolezen naj se uporablja prav drobno semleto žveplo in sicer naj se solata z njim narahlem opravi.

c) Na listih in drugih odrastlih rastlinskih delih, posebno pa na onih solate endivije se prikažejo beli svetli mehurci, ki pozneje razpočijo in iz njih se izsuje bel prašek. Te mehurce povzroča neka glivica in bolezen se imenuje bela rija.

Zoper to bolezen se je doslej prav dobro obnesla 1 odstotna modrogalična-apnena zmes, seveda le kot obrambeno sredstvo. Če so pa rastline že napadene, to več ne izda in v tem slučaju je najbolje, da se take rastline odstranijo in uničijo.

d) Na listih se opazijo bele pege, a na njihovi spodnji strani nekaka belkasta plesen. Vzrok tej bolezni je peronospora, sušica ali trovidna plesnoba.

Napadene rastline naj se odstranijo, zdrave pa naj se poškrope večkrat z modrogalično-apneno raztopino.

e) Na listih starejih sajenic se prikažejo bele, rujavo obrobjene pege in sicer so to glivice, ki povzročajo takozvano solatino gailobo.

Po tej bolezni napadene rastline naj se takoj izrujejo in uničijo.

f) Včasih se prikažejo na listih drobni rosi podobne, lepljive kapljice, sladkega okusa. Te kapljice niso nič drugega nego izločki nekaterih zelenkastih listnih ušic, ki pijejo solati sok. Solato indivijo napada posebno rada solatina in makova ušica.

Razne ušice se pokončajo, ako se poškrope napadene rastline z vodo, v kater se je raztopilo na vsakih 100 litrov 1 kg tobakovega izvlečka (katerega se dobi v zalogi tobaka) in 1 kg mazavega mila. Nekateri priporočajo vzeti na 100 l vode 3 kg mazavega mila in 1 kg petroleja, benzina ali pa patokinega olja (Fuselöl), drugi zopet, naj se prilije milnemu lugu ukuha kasijevih trsk (Quassiaspäne) itd.

g) Mlajše in tudi starejše rastline napadajo in oglodavajo čestokrat rastlinske bolhe ali bolhači, to so namreč prav majhni hroščeki, temnosvetle ali pa zelenkaste barve. Včasih so rumeno ali pa rudeče progasti, ter skačejo kakor navadne bolhe.

Pokončajo se bolhači najlaže z lovenjem. V to svrho naj se vzame kakšno ruto ali cunjo, ki je tako široka kakor solatna lešica in dolga pol metra. To cunjo naj se namaže s katramom, s petrino ali s kakim drugim lepivom, jo natakne na kak kolec ali šibo in nosi semintja po lešici in sicer tako da pride dolnji rob cunje tik solatnih glav, a da se jih ne dotakne. Bolhači, ki so zelo plašni, videč cunjo, poskočijo kvišku in se pri tem prismele na njo.

Nekateri priporočajo, naj se zaliva solata z vodo, v kateri se je raztopilo na vsakih 100 l po 1 do 1½ kg tobakovega izvlečka. Zopet drugi priporočajo, naj se potrosi solata v jutranjih urah, in sicer potem ko je rosa zginila, z zmesjo apnenega prahu in žveplene moke in polivajo solato nato s stanjšano gnojnico, kar pa podeli solati neprijeten duh a tudi malo ali celo nič ne izda.

h) Solato prav rade obirajo tudi nekatere gosenice, poseb-

no pa one metulja, takozvanega solatna mora. Te gosenice se zabublajo v zemlji. Metulji tega škodljivca, se radi skrivajo pod šparglji in pod drugo zelenjavo, in odložijo tam jajčeca drugega rodu.

Solatne more oziroma njihove gosenice se ubranimo najlaže, če gosenice ponoči s pomočjo svetilke poiščemo in pomorimo. Zoper razne gosenice se priporoča tudi zalivanje z raztopino soli za živino ali pa z ono kajnita, kajti ta raztopina jih tako opali, da polagoma poginejo. Nekateri škropegosenice z apnenim beležem, drugi prinašajo na vrt iz gozda cela mravljišča jajčec, da zva-bijo s tem na vrt ptice, katere iztrebijo, priletevši na vrt, obenem tudi razen drug mrčes. Sicer pa je najbolje, da se sadi solata na kak drug prostor in uvede pravilno kolobarjenje.

i) Na vseh solatnih vrstah dela ogromno škodo ličinka s o-latne mušice. Ta škodljivec se prikaže avgusta meseca, razjeda solati srce in uničuje s tem semenske rastline.

Teh mušic se je zelo težko in celo nemogoče iznebiti. Nekteri vrtnarji priporočajo, naj se jih lovi s pomočjo cunj, šib in drugih predmetov ki so namazani s kakim lepivom. Kjer se je ta škodljivec vgnedil, ne kaže drugo, kakor da se pridelovanje solate za par let popolnoma opusti, ali pa da se jo sadi daleč proč od okužnega mesta in da se ostanke napadene solate na mestu sežge.

j) Na koreninah, posebno pa solate endivije, se opazi včasih nek bel puh. Ta puh prihaja od neke pod zemljo živeče ušice. Tudi zoper ta mrčes se rabi tobakov izvleček.

k) Na solatnih koreninah dela ogromno škodo ličinka nekega hrošča, takozvanega pokalica ali poskok. Ličinke, gosenicam podobne, oziroma bolj takozvanim tarmam, so rumenkaste in jih je skoraj nemogoče iztrebiti.

Preženejo se najlaže, če se zemlja večkrat prekoplje, pre-orje, pobrana in nato povalja, kajti s poslednjim ravnanjem se zemlja tako stisne ali stlači, da izginejo iz nje luknjice, v katerih se ta mrčes skriva.

l) Solatne korenine ljubijo tudi ličinke navadnega hrošča ali takozvani »ogrci«. Da se ogrci zatреjo, naj se pri prikopavanju pridno pobirajo in love naj se tudi hrošči ali kepri.

m) Polže, kateri ližejo posebno radi solato, je treba ponoči

ali zjutraj na vse zgodaj pobirati v kakšno posodo in jih nato politi z vrelo vodo. Tudi sveže ugašeno apno, pötrošeno po lehi in ob njenem robu, je jako izdatno sredstvo.*) Nekateri vrtnarji nastavljajo polžem kot vabo tupatam navadne ali pa votle cilindrate opeke (korce), velike vrzotne liste, na kose razrezane buče, široke krožnike s pivom itd., kamor polži radi prihajajo in se zjutraj poberejo in pokončajo.

Sploh pa bodi povedano, da se gotove bolezni in škodljivci ne polotijo samo kake gotove zelenjave, ampak raznovrstne. Dobe se pa tudi takšne rastline, katerih se gotove bolezni ali sploh mrčes niti ne poloti, tako n. pr. česna in konoplja ne mara noben mrčes, ampak se jih celo izogiba, ker mu je duh zopern, zato pa sade vrtnarji česenj in sejejo konoplje med zelenjavo. Dobe se pa tudi takšne rastline, katere razen mrčes posebno ljubi in se vsled tega z druge preseli na njo. Na ta način na primer spravimo lahko nematode od sladkorne pese na manj vredno repo.

Konečno se mi zdi še potrebno omeniti, da obstoje za preiskovanje in določevanje rastlinskih bolezni posebni strokovni zavodi, takozvano fitopatologične postaje, katerih ena se nahaja tudi v Gorici pri c. k. kmet.-kem. poskuševališču.

Pod kakimi pogoji oddaja c. kr. deželna bramba tovarna živinčeta v zasebno rabo.

(Nadaljevanje.)

B. Pogoji.

§ 1.

Kdor prejme od c. kr. deželne brambe tovarno živinče v zasebno rabo, ima pravico ga rabiti za svoje namene, dokler traja pogodbeno razmerje.

On ima tudi nadaljno pravico, da mu tovarno živinče po preteku s e d m i h l e t — računaje od dneva oddaje naprej — pripade v last, ako se ni pogodbeno razmerje razvezalo pred-

* Izvrsten uspeh se tudi doseže, ako se uporabi v to svrhu in na enak način superfosfat. (Opomba ureduika.)

časno. Ako se je našlo tovarno živinče vedno »sposobno za vojno službo, izvrstno gojeno«, pridobi rabnik last že po preteku šestih let. Kolikor se vračuni kak čas rabe, se te dobe primerno skrajšajo.

Rabnik je dolžan tovarno živinče, dokler traja pogodbeno razmerje, vzdrževati vedno v stanju, sposobnem za vojno službo, ga privajati na preglede in ga dajati deželni brambi na razpolaganje tako v primeru mobilizacije kakor tudi za službovanje v miru.

Vsako, v zasebno rabo oddano živinče, pripada staležu določenega vojaškega krdela. Izpremembe v staležni pripadnosti se lahko odrede vsak čas iz službenih razlogov, ako bi s tem ne bila pogojena tudi izprememba stojališča tovarnega živinčeta (§ 2 b), št. 2).

O vsakem tovarnem živinčetu se piše kontrolna knjiga v dveh izvodih, katerih eden je določen za rabnika, drugi pa za poveljstvo.

Pogodbeno razmerje nastane s tem, da se tovarno živinče izroči rabniku, ki mora prevzetje potrditi v kontrolni knjigi. Ali se vračuni kak čas rabe, se dožene pri tem z vpisom v kontrolno knjigo.

Ako se izroči rabniku več tovarnih živinčet, je vsako tovarno živinče predmet posebnega pogodbenega razmerja in za vsako je izdati kontrolno knjigo.

§ 2.

a) Rabnik ima pravico porabljeti tovarno živinče za vsa opravila, ki niso nevarna njegovi sposobnosti za vojaško službo.

b) Tovarno živinče se mora gojiti:

1. v kraljevinah in deželah, zastopanih v državnem zboru;

2. vedno v takem kraju, da se more iz njega doseči oddajna postaja vojaškega krdela peš najdalje v 24 urah.

Dovoljenje, da sme živinče začasno porabljeti izven kraljevin in dežel, zastopanih v državnem zboru, ki se pa lahko vedno prekliče, daje poveljstvo. Dovoljenje se zabeleži v kontrolni knjigi.

Izpremembe stojališča v okolišu, omejenem po b), so dopustne, ako se — ob začasni izpremembi z navedbo časa — takoj naznanijo poveljstvu. Ako je pa pričakovati poziv tovarnega živinčeta na pregled ali na službovanje, so take izpremembe prepovedane.

c) Tovarno živinče se ne sme posojati, dajati v najem ali drugače začasno ali trajno prepuščati drugim osebam v rabo.

Trajna prepustitev pravice do rabe s privoljenjem uprave deželne brambe je uravnana s § 6, II. a).

§ 3.

a) Rabnik je dolžan na svoje stroške skrbno varovati tovarno živinče, ga vsakčas imeti v takem stanju reje in gojenja da je sposobno za vojno službo, zlasti tudi vedno skrbeti za podkove, da ne bo nikake pritožbe in da ustrezajo vzornim podkvam (točka 11 »Podučila«) in ga, ako oboli, takoj dati zdraviti po živinozdravniku. Rabniku je prepovedano striči tovarno živinče ali mu pristriči grivo in rep.

b) Vsako izpremembo, ki škoduje sposobnosti tovarnega živinčeta za vojno službo, zlasti vsako oboletost je brez odloga naznaniti poveljstvu. Ako oboli je treba naznanilu priložiti živinozdravniško izpričevalo o vzroku bolezni, kakšna bolezen je in kako dolgo bo najbrže trajala. Rabnik mora nadalje, dokler bolezen traja, v rodbijih po 14 dni izkazovati poveljstvu tek bolezni in, kako se zdravi.

c) Ako v občini ali v njeni najbližnji okolici ni živinozdravnika, mora rabnik bolno tovarno živinče, ako to dopušča njegovo stanje, nemudoma na svoje stroške pripeljati k poveljstvu v zdravljenje, povrniti stroške za krmljenje tovarnega živinčeta v obsegu, določenem v § 10 b), ter zdravila, obvezila i. dr. r. in na svoje stroške zopet priti po tovarno živinče, ko je ozdravilo.

Ako pa tovarno živinče v omenjenem primeru ni sposobno za prevoz, mora rabnik to okolnost javiti poveljstvu; na to se poskrbi, da se bo tovarno živinče zdravilo po vojaškem organu. Eventuelne popotne stroške tega rgana plača uprava deželne brambe, druge stroške pa rabnik.

d) Ako postane tovarno živinče pri rabniku sumno okužbe ali kužne bolezni, oziroma ako v resnici oboli na živalski kužni bolezni, mora rabnik plačati tudi stroške za odločitev, strežbo, nadzorovanje, zdravljenje ali usmrnitev tovarnega živinčeta, ki po določenih § 61 zakona o živalskih kužnih boleznih z dne 6. avgusta 1909 l. (drž. zak. št. 177) zadenejo »posestnika« ter za ročna in vozna dela, ki so potrebna v izvrševanju razkuževanja.

e) Ako se pojavljajo v stojališču tovarnega živinčeta ali v njegovi okolici z nevarnostjo okužbe združene konjske bolezni, ima poveljstvo pravico zaukazati, kar se mu zdi primerno. Rabnik se mora pokoriti tem ukazom, ima pravico do povračila eventualnih potrebnih večjih stroškov, ki so združeni z izvršitvijo.

§ 4.

a) Rabnik je dolžan na sprejeti poziv (pozivno obvestilo) tovarno živinče vsako leto enkrat, izjemoma pa tudi dvakrat izročiti na službeno vajo vsakikrat za 4 tedne največ. Kraj in

čas izročitve se določi v pozivu in držati se jih je treba natančno. Po službovanju je treba točno priti po tovorno živinče na kraj in ob času, ki se naznanita rabniku.

b) Rabnik ima po § 10 a) pravico do povračila prevoznih stroškov, ki se uplačajo skupaj za prevoz tja in nazaj, kadar pride po službovanju po tovorno živinče.

c) Dokler traja službovanje, oziroma dokler je tovorno živinče pridržano, kakor je omenjeno nastopno pod d), e) in i), ga mora uzdrževati uprava deželne brambe.

Ta čas se vračuni v čas rabe. Ako poteče čas rabe v času službovanja, preide tovorno živinče šele pokončanem službovanju v rabnikovo last.

d) Ako postane tovorno živinče v času službovanja »nesposobno za vojno službo, pa se še da popraviti«, ga je pridržati dotlej, da se zopet popravi.

e) Ako se je pojavila med konji, s katerimi je bilo prišlo tovorno živinče v času službovanja v dotiko, z nevarnostjo okužbe združena bolezen, se pridržijo tovorno živinče dotlej, da potečejo kontumačni časi, določeni v predpisih, veljajočih o tem (službena knjiga C - 7).

Prav tako se lahko, ako se ob koncu službovanja pojavljajo v stojališču tovrnega živinčeta ali v okolici teg kraja z nevarnostjo okužbe združene konjske bolezni, razen če poteče čas rabe v dobi službovanja, odloči vrnitev tovrnega živinčeta dotlej, da ponehajo bolezni.

f) Uprava deželne brambe ima pravico tovorno živinče na svoje stroške dati podvreči diagnostičnemu postopku, da se dožene, ali ima kake kali okužne, kadar pride v službovanje ter tudi v času službovanja. Ako bi postopek ob poteku dobe službovanja še ni bil končan, se lahko pridržijo tovorno živinče še dalje.

§ 5.

Rabnik je dolžan tovorno živinče izročiti v primeru mobilizacije ali s posebnimi razmerami pogojenega izjemnega službovanja v miru — ako se pozove s pozivnim obvestilom (eventualno brzojavno), po navedbah tega obvestila, sicer pa po vsebini dotičnega razglasa »takoj«, najdalje »v 24 urah« po objavi razglasa — vojaškemu krdelu na tisto postajo, v kateri se je tovorno živinče oddalo. Določi pa se lahko vsak čas tudi drug kraj izročitve.

V ostalem veljajo vsa določila § 4 zmislu primerno tudi tukaj; čas, v katerem se je tovorno živinče dejansko porabljal v vojni, se vračuni dvojno v čas rabe. (Sledi še.)

GOSPODARŠKE DROBTINICE.

Koliko se uporabi kalijevnatih gnojil v Avstriji in koliko v Nemčiji? — Mi delamo dandanes drugače, nego so delali naši predniki, namreč z drugimi sredstvi, držimo se pa tudi drugih načel. Zato pa imamo dandanes tudi drugačne pridelke od nekdanjih. Ako premotrivamo kmetijstvo Nemčije, opazili bomo, da so se pridelki tam v 100 letih za štirikrat povečali, a v zadnjih 30 do 40 letih pa še enkrat podvojili. Tözadevne preiskave so dognale, da vzrok temu napredku ne tiči zgolj v boljšem obdelavanju poljedelskih rastlin ter v porabi odbranega semena, marveč v prvi vrsti v tem, da se uporablja za gnojenje vedno več umetnih gnojil. Šele ko so stopila v promet umetna gnojila, omogočilo se je kmetovalcu, da je začel vse novosti zadnjega desetletja pravilno izkoriščati. Da je to resnično, pritrđiti mi mora pač vsak kmetovalec, če le nekoliko premotri današnje razmere, sicer pa naj mu zadostuje to, če ve, kakšne ogromne svote se uporabijo vsako leto samo za umetna gnojila. Približno 500 milijonov kron izdajo samo nemški kmetovalci vsako leto za umetna gnojila, a vrhu tega moramo pa še pomisliti, da gre nekaj milijonov kron radi napačne uporabe umetnih gnojil v zgubo, toraj nekaj milijonov, ki ne doprinesejo nikakega dobička. Seveda imajo v Nemčiji mnogo takih ljudi, ki nočejo ničesar slišati v umetnih gnojilih, ker menijo, da je njihova zemlja itak dovolj rodovitna.

Ali tudi mi Avstrijci smo še daleč za Nemčijo, kar se uporabe umetnih gnojil tiče. Statistika iz leta 1911 nam jasno pokaže, da je uporabilo vsakih 1000 prebivalcev 7492 kg čistega kalija, dočim pride v Avstriji na 1000 prebivalcev samo 576 kg čistega kalija; toraj smo avstrijski poljedelci daleč za nemškimi. Statistike, tičeče se drugih umetnih gnojil, žal nimam, gotovo pa je, da se uporabi tudi drugih umetnih gnojil mnogo več tam, nego pri nas. Izmed vseh držav na tem svetu je Nemčija, kar se uporabe umetnih gnojil tiče, gotovo na prvem mestu. Najmanj umetnih gnojil se uporabi na Ogrskem, kjer pride na 1000 prebivalcev samo 142 čistega kalija. V splošnem pregledu še nahaja Avstrija na dvanajstem mestu.

Pri nas se umetna gnojila glede pravilne uporabe še niso dovolj udomačila. Trgovci, ki prodajo na leto 20 vagonov To-

masove žlindre, prodajo poleg nje komaj 1 do 2 vagona kalijeve soli, vrhu tega pa celo nič ali kvečem le nekaj vreč čilskega solitra ali katerega drugega dušičnatega gnojila. Nikdo bi si ne smel toraj misliti, da je s tem že vse storjeno, če je namreč razstrosil eno vrečo žlindra. Tomasova žindra je sicer izvrstno umetno gnojilo, ali vendar pomisliti je treba, da je treba uporabiti za gnojenje poleg nje tudi kalijevo sol in čilski solitar, ako se hoče, da bodo rastline vsestranski zadostile.

Koliko naj se vzeme enega in koliko drugega umetnega gnojila za to ali ono rastlino, nočem tu navajati, ker bi bilo predaledkosežno in zdi se mi tudi popolnoma nepotrebno, kajti pri vseh prodajalcih umetnih gnojil se dobe brezplačno brošurice, ki dajejo natančna navodila glede množine, razmerja in načine uporabe umetnih gnojil. Pripomniti bi imel le to, da je dobro gnojiti s kalijevo soljo in Tomasovo žindro sedaj v jeseni. — Ako so se ozimine že posejale, raztrosite se ti dve umetni gnojili lahko kar povrh — čilski solitar naj se pa raztroši spomladi v dveh obrokih kar po setvi.

P O R O Č I L A.

Veliko izrejevališče za perutnino se nahaja v Altenhofu na Gornjem Avstrijskem. V tem zrejevališču se nahajajo velikanški stroji za valenje piščet. V dveh takih valilnicah se zamore izvaliti do 1000 piščet. V posebni ledenici se shranjuje zaklana in očiščena perutnina, pripravljena za prodaj. Dva kilometra proč od prvega izrejevališča, t. j. v Hackelmühle, se nahaja drugo izrejevališče, v katerem je 2000 kokoši 900 rac za pasmo in izpodrejo piščet. To izrejevališče prodaja ravnokar izvaljena piščeta in priskrbuje proti primerni odškodnini izvaljenje jajc raznim strankam. V bodoče se namerava razširiti to podjetje tako, da bo v stanu producirati vsako leto 800.000 glav perutnine. Dne 17. oktobra t. l. si je ogledal ta zavod naš poljedelski minister g. Zenker v spremstvu dvor. svetnika gosp. Karol pl. Kadich-a, ter se izrazil o njem prav pohvalno.

Društvene vesti.

»Goriško kmetijsko društvo« v Gorici. — Korenjski trg (Attemsova palača) ima v zalogi naslednje kmetijske potrebščine:

Amonijev sulfat z $20\frac{1}{2}\%$ dušca, posušen in semlet kv. po 38 K, kg pa po 40 vin.

Kalijevo sol 42 odstotno kvintal po 13 K 50 v;

Superfosfat s 14—16% v vodi raztopne fosforove kisline, kvintal po 7 K;

Tomazevo žlindro znamike »Zvezda« in sicer zajamčeno 16% po 6 K 24 v in 17% kv po 6 K 62 v in 18% po 7 K.

Fichtenin agra, sredstvo zoper razen mrčes na rastlinah in živalih $\frac{1}{4}$ kg po 1 K;

Orehove semlete tropine zajamčene s 56% beljakovin in tolšče, v vrečah po 75 kg, po 22 v z vrečo vred.

Klajno apno in sicer praecipitat s poprečno 38% skupne fosforove kisline, od katere je citratno raztopne nad 90%, na debelo t. j. v vrečah po 50 kg po 24, na drobno pa po 28 v kg.

Dendrin ali v vodi raztopni karbolinci za pokončevanje mrčesa in njegove zalege na sadnem drevju v zimskem času kg po 80 vin.

Amerikansko lepivo »Tree Sticky« za lovenje malih pedicev ali črešnjevih črvov, angleški funt po 2 K 30 v;

Papir za nastavljenje lepivnih obročev ali pasov, na katere se namaže lepivo za lovenje pedicev, kg po 60 v;

Seme prav zgodnjega in zgodnjega graha, prvi po 1 K 80 v drugi pa po 1 K 50 v kilogram.

Razen prejnavedenega blaga ima vedno v zalogi sol za živino, različna jeklena orala, slamoreznice, trtne škropilnice itd.

Društveniki, bivajoči na Krasu, si omislijo lahko tu navedene kmetijske potrebščine po zgoraj navedenih cenah pri »Centralni podružnici za Kras« v Sežani.

Opozarjamo p. n. društvenike, da naj naročajo vse gospodarske potrebščine pri društvu pravočasno, ter naj se ozirajo

pri naročbah na objave v društvenem glasilu pod naslovom »Društvene vesti«. Društvo ima v svojizalogile one kmetijske - potrebščine, ki so navedene v »Prim. Gosp.«, zato naj se onih predmetov, ki niso v njem navedeni, sploh ne zahteva.

Na novo priglašeni za pristop „Gor. kmet. društvu“.

1. Humer Josip posestnik — Števerjan h. št. 122	7. Sfiligoj Anton, posestnik — Fojana 37 — Dobrovo
2. Majcen Ivan c. k. redar — Gorica	8. Pavšner Lovrenc posestnik Kojško 213
3. Humer Ivan posestnik — Števerjan 129	9. Kamušičič Štefan, posestnik — Raztočno 52 — Dolenje
4. Srebernič Karl vrtnar — Vipolže — Kozana	10. Rlarič Anton posestnik — Vižovlje 3 — Devin
5. Gorjan Anton posestnik — Vogersko 100 — Vočjadraga	
6. Kavčič Franc posestnik — Tabor 60 — Dornberg	

P. n. čitateljem! Komaj danes je izšla 23. številka našega glasila za l. 1913. in sicer zato, ker so črkostavci ravno takrat, ko je imela iziti, začeli štrajkati. Še danes ni pravega upanja, da bi se črkostavci vrnili na delo. 24. številka za leto 1913 s kazalom vred izide, če bo le mogoče, s koncem t. m., prav tako tudi številki za mesec januar 1914. V teh 3 številkah šele se skončajo članki, ki so bili označeni z »Nadaljevanje sledi«